

TÁRSADALMI TŐKE ÉS INNOVÁCIÓS FEJLESZTÉSPOLITIKA

Bodor Ákos¹

Absztrakt

Az előadásban egy nemrégiben befejeződött kutatási projekt egyes eredményeit szeretném bemutatni. „Az innováció barát kormányzás Magyarországon: a regionális innovációs fejlesztéspolitika kihívásai” című projektet az OTKA támogatta.

Az előadás során két egymástól logikailag lényegesen eltérő, ám mégis szorosan összefüggő kutatási kérdése kapott válaszokat szeretném bemutatni. Ez a két kérdés a következő:

- A magyarországi regionális innovációs rendszerekben tevékenykedő szakemberek milyen jelentőséget tulajdonítanak a társadalmiságnak.
- Az innovációs rendszerekben tevékenykedő szakemberek értékszerkezetét, attitűdjét milyen sajátosságok jellemzik.

Kulcsszavak

Innováció, innovációs fejlesztéspolitika, társadalmi kontextus, társadalmi tőke.

Bevezetés

A különböző területi egységek gazdasági fejlesztése, versenyképességének növelése rendkívül összetett feladat. Széles körben elfogadott nézet, hogy egy térség gazdasági helyzetét és fejlesztési potenciálját nem kizárólag a fizikai tőke javak, a „kézzelfogható” tényezők befolyásolják, hanem a széles értelemben vett társadalmi-kulturális tényezők is komoly befolyással bírnak.

A regionális gazdaságfejlesztés korszerű koncepciójában az intézmények és a *társadalmi tőke* rendkívüli fontosságú elemként jelennek meg, a regionális versenyképesség *alaptényezői* között. Olyan tényezőkként kezelik őket, mint amelyek közvetlenül határozzák meg a versenyképesség alapkategóriáit, valamint amelyeket figyelembe véve lehetséges egy térség gazdaságfejlesztési programját kidolgozni (Lengyel 2010). A térségben működő szervezetek és szereplők közötti *hatékonyan működő kapcsolatrendszer* szükséges feltétel, a társadalmi tőke pedig „többek között a vállalatok közötti együttműködés jellemzőire épül, a kulturális hagyományokra és attitűdökre, aggregált tapasztalatokra, magatartásmintákra, kockázatviselésre, kreativitásra stb.” (Lengyel 2010, 129).

Ezzel párhuzamosan a fejlesztéspolitikában az elmúlt két évtizedben az egész világon, és ezen belül az Európai Unióban is kiemelt szerepet kapott az innováció ösztönzése, a regionális- és nemzeti innovációs rendszerek

¹ tudományos segédmunkatárs, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Regionális Kutatások Intézete

támogatása, létrehozása által. Az innovációs folyamatok támogatása, élénkítése a remények szerint komoly mértékben tud hozzájárulni az adott térség gazdasági felemelkedéséhez. Az egykori szocialista országokban az innovációs rendszer szervezeti és intézményi elemei nem alulról szerveződve alakultak ki, azokat célzott támogatásokkal, fejlesztéspolitikai eszközökkel kellett létrehozni. Ezek a támogatási programok, konstrukciók azonban - elméletben legalábbis – hangsúlyozzák az alulról szerveződő fejlesztések fontosságát, a decentralizációt, a közösségi irányítást, a lokális megoldásokat.

A regionális innovációs rendszerek fejlesztési tevékenységeinek a háttérben világosan kirajzolódó tudományos elképzelések állnak: az innovációs rendszerek elméleti koncepciója az intézményi-, illetve az evolúciós közgazdaságtanban gyökerezik (Vas-Bajmóczy 2012). Ebben a tudományos paradigmában az innovációs folyamat eredményessége elsősorban a különböző típusú szereplők közötti interakciók mennyiségén és minőségén múlik. A hálózatosodás és az együttműködés alapvető követelményként jelenik meg (Lundvall et al. 2002, Rothwell 1994, Cooke 1998). A vállalatokon túlmenően kulcsfontosságú szereplőknek tekintik a különböző állami- és nem állami nonprofit szervezeteket is, például egyetemeket, kutatóintézeteket, ügynökségeket. Sokuknak éppen az az elsődleges feladata, hogy a szereplők közötti együttműködéseket fokozza, hídképző és segítő funkciót töltsön be a rendszerben. (Csizmadia 2009). A társadalmi tőkét alkotó elemek az innováció tudományos megközelítéseiben is megjelennek, mint amelyek nagymértékben meghatározzák egy térség innovációs teljesítményét (Vas-Bajmóczy 2012). Ezekáltalában *normák, értékek, hagyományok* képében jelentek meg az innovációs irodalomban, gyakran az *informális intézmény* gyűjtőfogalmát használva e tényezők megnevezésére, aminyilvánvalóan a koncepciónak az intézményi közgazdaságtan lévő gyökerei miatt van így. Az intézményi közgazdaságtan felfogásában a gazdasági élet megértéséhez az intézmények vizsgálatán keresztül vezet az út. Az intézményeken belül megkülönböztetnek formális (pl. jogi, gazdasági szabályok) intézményeket, valamint informális intézményeket, melyek alatt a kultúra által meghatározott, a formális intézményeknél lassabban változó tényezőket, a „társadalom játékszabályait” értik (North 1990). Ma már a különböző térségek innovációs kapacitását vizsgáló nemzetközi irodalomban meglehetősen gyakori a társadalmi tőke fogalmának a megjelenése is. A kutatások ugyan igen eltérő indikátorokkal és módszertannal dolgoznak, azonban az kijelenthető, hogy az innovációs teljesítmény és a társadalmi tőke szintje között általában szoros összefüggést mutatnak ki. (Adam 2011).

Kutatásunk során egy olyan interjúkra alapozott vizsgálatot végeztünk a hazai regionális innovációs rendszerek szervezeteiben tevékenykedő szakemberek körében, amelyben - többek között - arra kerestük a választ, hogy ők milyen jelentőséget tulajdonítanak a társadalmi tényezőknek, milyen

problémákat érzékelnek ezzel kapcsolatban (Bodor 2013). Ennek megválaszolásához elméleti fogódzóként és viszonyítási keretként a szociális reprezentáció elméletét (Moscovici 2002) használtuk. A szociális reprezentáció elmélete azt a bonyolult folyamatot segít megérteni, amelyben egy tudományos elmélet a köznapiság gondolkodás részévé válik. Az eredeti elméletől leszakadhatnak bizonyos elemek, míg mások nagyobb hangsúlyt kaphatnak. Ez a sajátosan szerveződő tudás része lesz a világról való elképzelésünknek, meghatározza viselkedésünket. A tudományos elméletek tehát „leszivárognak” a mindennapokba és egy „naív commonsense” részévé válnak. (László, 1999). Az innovációs elméletekkel kapcsolatban is alapvetően feltételeztük, hogy a mindennapi élet során jobban kézzelfogható, kemény intézményi elemek erőteljesebben megjelennek a tudományos elméleteket alkalmazó szakemberek gondolkodásában, míg a kissé „ködös” puha, társadalmi tényezők pedig kevésbé.

A társadalmi tőke

A társadalmi tőke fogalma kellően tág keret ahhoz, hogy mindazokat a jelenségeket lefedje, melyeket témánk szempontjából érdemes figyelembe venni. A koncepció hatalmas népszerűsége tett szert az elmúlt 10-15 évben. Ennek ellenére – vagy éppen ezért – azonban korántsem mondhatjuk azt, hogy a társadalmi tőke egy letisztult fogalom lenne, egyértelműen és megbízhatóan operacionalizálható tartalmi elemekkel. Éppen ellenkezőleg, egymástól jelentősen eltérő tartalmakat és elemeket sorolnak különböző szerzők a saját társadalmi tőke fogalmukhoz, így mind a mai napig nem beszélhetünk egy általánosan elfogadott definícióról. Abban azért a különböző szerzők általában egyetértenek, hogy a társadalmi tőke koncepciója mindenekelőtt az emberei/társadalmi kapcsolatokról, azok hálózatáról szól. Továbbá az sem vitatott, hogy a demokratikus politikai berendezkedésnek, valamint a modern piacgazdaságnak nélkülözhetetlen elemeiről van szó (Orbán – Szántó, 2006). Talán a különböző szerzők közötti leglényegesebb koncepcionális különbség abban ragadható meg, hogy az *egyén* vagy a *társadalmi* jelleget hangsúlyozzák-e, vagyis az *individuumhoz* vagy a *kollektívumhoz* kötik-e a társadalmi tőkét. Az *individuumhoz* kötődő magánjóság jellegű társadalmi tőke elsősorban az egyéni célok elérését szolgálja, míg a *kollektív* jellegű inkább a kollektív cselekvés eszközeként funkcionál, hatására a közös célok érdekében együttműködnek az egyének. Egy másik lehetséges megkülönböztetés szerint az egyik fajta elképzelés „...a gazdasági vagy kulturális javakhoz hasonlóan az egyének vagy csoportok célmegvalósító cselekvéseiben versenyelőnyt jelentő tőkeformát, illetve erőforrástípust jelöl. A policy-orientált társadalmi tőke-felfogás ezzel szemben

általában a társadalmi cselekvők interakcióit (tehát a társadalmi viszonyokat) befolyásoló bizalmat, a társadalmi normákat, a kapcsolathálózatokat és bizonyos intézményeket azonosítja a társadalmi tőkével, kiemelve az egyéni és közösségi jólét megteremtésében játszott szerepüket” (Csizmadia, 2008 297). Azonban azt is világosan látni kell, hogy a társadalmi tőke az egyéni erőforrás jellegét hangsúlyozó megközelítésekben is értelemszerűen túlmutat az individuuum szintjén, mivel nem az egyénben ölt testet (mint a klasszikus tőkefajták), hanem az egyének közötti viszonyrendszerben.

A fogalomnak a közpolitikában/fejlesztéspolitikában való széleskörű használata következtében egyre inkább elterjedtek azok a társadalmi tőke definíciók, amelyek egyesítik a különböző megközelítéseket, és meglehetősen tágan értelmezik a kérdést. Egy szintetizáló tanulmány összegző definíciója (Aldridge et al., 2002 5) szerint például a társadalmi tőke hálózatokból, normákból, kapcsolatokból, értékekből és informális szankciókból áll, amelyek meghatározzák egy társadalomban a társas interakciók mennyiségét és az együttműködés minőségét. A társadalmi tőkének alapvetően három fő komponensét különböztetik meg:

- társadalmi kapcsolatháló –(ki kit ismer);
- társadalmi normák – (formális és informális szabályok, amelyek azt irányítják, hogy a hálózatok tagjai hogyan viselkednek egymással);
- szankciók – (a folyamat, ami segíti biztosítani, hogy a hálózat tagjai betartsák a szabályokat)

Aregionális tudomány is kialakította a maga sajátos társadalmi tőke fogalmát. Ez a megközelítés is csatlakozik a széles terjedelmű, szintetizáló értelmezésekhez. Számunkra ez azért kiemelt jelentőségű, mert az innovációs fejlesztéspolitikai eszközök kialakítására valószínűleg ezek a meglátások nagyobb hatással vannak, mint a gyakorlati közpolitikáktól talán kissé távolabb lévő szociológiai elméletek.

Lengyel Imre Camagni-ra hivatkozva értelmezi (Lengyel 2012, 161) a társadalmi tőkéhez sorolandó elemeket. Egyrészt két dimenziót különít el: formális-informális, valamint makro-mikro szinteket. A makro szinthez az intézményeket, a szabályokat és a normákat sorolja, mint formális elemeket, az informálishoz pedig a megállapodásokat, az egyéni jelzéseket, a képviselőket és az értékeket. A személyes kapcsolatok, a társadalmi hálózatok, mint formális elemek és a bizalom, mint informális elem a mikro dimenzióba kerülnek.

Itt kell megemlítenünk a területi tőke fogalmát, amely alig több mint egy évtizedes múltra tekint vissza (Tóth 2011). A regionális tudomány által preferált koncepció erősen épít a társadalmi tőkére, azt tulajdonképpen egyik elemévé teszi. Illetve - pontosabban fogalmazva - a társadalmi tőke szokásos elemeit különböző elnevezéseken integrálja. Rechnitzer és Smahó (Rechnitzer – Smahó,

2011, 25) a területi tőke hat főbb csoportját határozzák meg, melyekből három is témánkhoz kapcsolódik:

„- Társadalmi tőke: normák és értékek rendszere, amely az adott helyen alakult ki éppen az ott lévő történeti adottságokból következően, s egyben valamelyest a közösséget is jellemzi, annak egybetartozását is ösztönzi.

- Kapcsolati tőke: a helyi szereplők által létrehozott belső és külső társadalmi együttműködési rendszerek, amelyek éltetik a helyi tudásokat, azok folyamatos megújítását és terjesztését ösztönzik, illetve arra készítetnek.

- Helyi hálózatok: gazdasági és nem gazdasági együttműködést, kooperációt folyamatosan éltető, azt segítő formális és informális tényezők együttese, amelyek csak az adott területi egységben figyelhetők meg, sajátosságokat képviselve.”

A Camagni által meghatározott (idézi Lengyel, 2012, 162) területi tőke összetevők az előző fogalmi meghatározásnál egyértelműbben illeszkednek az eddig ismertett társadalmi tőke elképzelésekbe. Nála a területi tőke alaptényezői között található többek között a humán tőkét és a társadalmi tőkét. A Camagni féle rendszerben ez a két tőkefajta tulajdonképpen egymás ellentétéként értelmezett, a rendszer ún. rivalizálás dimenziója mentén. „A rivalizálás a szűkösen rendelkezésre álló magánjavak esetében erős, míg közjavak esetében alacsony. Megjegyzem, hogy a rivalizálás erős a humán tőke esetében, míg a társadalmi tőke esetében már az együttműködés válik jellemzővé” (Lengyel 2012, 163). Tehát a társadalmi tőke itt egyértelműen a közjavakhoz sorolódik, elemei pedig az intézmények, a magatartásminták, az értékek, a bizalom és a reputáció. A társadalmi tőke további elemei is megjelennek a rendszerben a kapcsolati tőke néven: együttműködési képesség és kollektív tevékenység, valamint kollektív kompetenciák formájában. A kapcsolati tőke az ún. átmeneti jellegű javak közé került a rendszerben, a humán tőke és a társadalmi tőke között helyezkedik el, vagyis valahol félúton a magánjavak és a közjavak között.

Társadalmi tőke Magyarországon

Kutatásunk egyik kérdésfeltevése tehát az volt, hogy a társadalmi tényezők szerepét hangsúlyozó innovációval kapcsolatos tudományos megközelítések milyen formában jelennek meg a gyakorlatban tevékenykedő innovációs szakemberek mindennapi tudásában, elképzeléseiben². Ennek a kérdésnek a jelentőségét az adja, hogy Magyarországon a társadalmi tőkéhez sorolható elemek közül jó néhány meglehetősen kedvezőtlen sajátosságokat mutat. Nemzetközi összehasonlító vizsgálatok országos reprezentatív mintákon felvett eredményei szerint ugyanis több kulcsfontosságú, az innovációs

² „Innovációbarát kormányzás Magyarországon. A regionális innovációs fejlesztéspolitika kihívásai.” A kutatást az OTKA támogatta (OTKA 81785)

tevékenységekhez szorosan kötődő társadalmi érték és attitűd (pl. bizalom, érvényesülés-, normaszegés-, állam szerepének megítélése, stb.) komoly akadályát képezi a fejlesztéspolitikai beavatkozások hatékony megvalósulásának. (Keller 2010, Tóth 2009, Tóth 2010) Magyarországon az innovációs folyamatokat körülvevő társadalmi kontextus sok szempontból kifejezetten kedvezőtlen képet mutat. A magyar társadalmat erős bizalmatlanság jellemzi, ami komoly akadálya az együttműködésnek. Továbbá a lakosság megítélésében a hálózatos együttműködés alapját képező kapcsolatok, hálózatok inkább az egyéni érvényesülés tisztességtelen módjaival kerülnek egy kategóriába, mintsem atisztességes érvényesülés formáival, mint például a tehetség, vagy a szorgalom. (Csepeli és szerzőtársai 2004). Tehát az együttműködés és a hálózatosodás fontos társadalmi előfeltételei Magyarországon jórészt hiányoznak, a társadalmi tőke szintje alacsonynak mondható. Amennyiben tehát az innovációs szakemberek ismerik ezeket a magyar társadalomra vonatkozó kutatási eredményeket, továbbá az innovációra vonatkozó tudományos elméleteket is, akkor várhatóan az innovációs folyamatok megvalósulása szempontjából komoly problémaforrásként élik meg az említett társadalmi tényezők állapotát.

A társadalmi tőke helye az innovációs szakemberek problémaérzékelésében

A társadalmi tőkéhez sorolható elemek megjelenését az innovációs szakemberek diskurzusában a már említett, közelmúltban befejezett kutatásunkban elemeztük részletesen.

Az elvégzett interjúkra alapozott kutatás³ célja az volt, hogy megismerje az interjúalanyok véleményét az innovációs rendszerhez tartozó *intézményi* feltételek működésével kapcsolatban.

Az interjúkban csak nyitott kérdések szerepeltek, melyek a következő témákat járták körül:

- Szereplők közötti együttműködés
- állam szerepe az innovációban
- önkormányzatok szerepe az innovációban
- centralizáció-decentralizáció kérdése
- innováció finanszírozása, támogatások
- az innováció társadalmi akadályai

Látható, hogy elsősorban a kézzelfogható, és a mindennapi, operatív tevékenységekhez közel álló témákat érintettünk az interjúk során. Kivételnek

³Összesen 28 interjú készült, országos lefedettséggel. Az interjúalanyok a regionális innovációs rendszerek közvetítő (vagy kiszolgáló, segítő, hídképző) szervezeteinek vezető szakemberei közül kerültek ki.

talán az utolsó számít, itt kifejezetten és közvetlenül a korábban bemutatott szélesebb társadalmi kontextusban értelmezhető *informális tényezők*, illetve *társadalmi tőke* elemek említését vártuk. Természetesen az összes többi esetben is az volt a célunk, hogy az érdeklődésünkre leginkább számot tartó társadalmi tőke elemek szerepéről kijelentéseket tesz a megnyilatkozó.

Kutatási eredményeink azt mutatják, hogy a megkérdezett szakemberek diskurzusában az innovációs folyamatokat körülvevő, tágan értelmezett társadalmi környezet nem kap hangsúlyos szerepet. Az amúgy meglehetősen negatívan megítélt innovációs rendszer működési problémáit sokkal inkább szervezeti, irányítási, finanszírozási, szabályozási anomáliákra vezetik vissza. Az interjúk alapján egyértelműen kijelenthető, hogy az innovációs fejlesztéspolitikai szakemberek általában *komoly problémákat észlelnek* tevékenységük során, gyakorlatilag az interjú összes tartalmi elemével kapcsolatban. Mindössze az interjúalanyok egyharmada beszélt úgy az innovációs rendszer működéséről, hogy eközben ne tett volna említést működési zavarról. A legjellegzetesebben megjelenő probléma-csoportok a következők voltak:

- finanszírozás elégtelensége;
- jogi szabályozás hiányosságai, problémái;
- a rendszer szereplőinek nem megfelelő magatartása, illetve cselekvése;
- a rendszer szereplőinek nem megfelelő, vagy hiányos tudása;
- kormányzati szakpolitika alkotás és irányítás anomáliái;
- egyes szervezetek belső strukturális problémái (jellemzően az egyetemek esetében)

A társadalmi tőkéhez kapcsolható kijelentések, gondolati egységek viszonylag ritkán fordulnak elő. Ezek közül is a legkevésbé gyakoriak azok, amelyek minden szempontból *konzisztens* módon adják vissza a jelenségeket, amelyeket a társadalmi tőkével kapcsolatos tudományos megközelítések tartalmaznak. A *viszonylag konzisztens* megállapításokban az innovációs rendszer teljesítményproblémáinak társadalmi okai általában a rendszerváltáshoz kapcsolódóan jelennek meg, vagyis a vélemények szerint még nem telt el elegendő idő a piacgazdaság megfelelő működéséhez szükséges társadalmi feltételek kialakulásához. Ehhez kapcsolódóan többen említették a bizalom hiányából fakadó negatív következményeket, amelyek leginkább az együttműködési kapcsolatok fejlesztésének nehézségeiben jelentkeznek. Meglátásuk szerint ez a most még érzékelhető bizalomhiány idővel azonban el fog múlni, hiszen pusztán a piacgazdaságra való átállásunk óta eltelt túl rövid következménye.

A *nagyszámúinkonzisztens* állítás során gyakran kerülnek a társadalmi tényezők magyarázatába attól teljesen idegen elemek, illetve többször felmerültek olyan kifejezések, speciális fogalmak, amelyek a megnyilatkozó

társadalomtudományi ismereteit bizonyították, azonban a fogalom „feltöltése” teljesen irreleváns tartalmi elemekkel történt. Szorosan ide kapcsolódik az a többször előforduló jelenség, amikor úgy tűnt, hogy az interjúhelyzetnek való megfelelés következtében válaszol az interjúalany a „társadalmi problémát” firtató kérdéseinkre. Ez a kategória is azt mutatja, hogy a szakemberek rendelkeznek a tárgyhoz kapcsolódó ismeretekkel, de annak mondanivalóját mégsem érzik igazán sajátjuknak.

A szociális reprezentáció elmélete *tárgyasításnak* nevezi azt a folyamatot, mely során egy ismeretlen jelenség valóságtartalommal telítődik. A folyamat során az ismeretlen jelenség valamilyen okból reprezentálhatónak minősülő elemeit kiválasztjuk, és ezek összeolvadva beépülnek egy *figuratív magnak* nevezett mintázatba. Ebben a folyamatban a puha-informális intézményi elemek nem tudnak bekerülni, így nem képezik a részét az innovációról való diskurzusnak. Ennek egyik beszédes bizonyítéka elemzésünkben, hogy az interjúalanyaink több mint fele még a közvetlenül feltett társadalmi problémák kérdésre sem adott „társadalmiként” értékelhető választ. Ez azt jelenti, hogy a tudományos evidenciák egyes elemei „leszakadtak”, és nem váltak a mindennapi gondolkodás részévé. Azt láthattuk, hogy a rendszer működését kézzelfoghatóan meghatározó kemény, formális intézményi tényezők szerepe a szakemberek közös tudását képezi, az ezen kívül eső faktorok helye ellentmondásos képet mutat. Ennek a nem túlzottan szerencsés helyzetnek az okait többfelé érdemes keresni, erre azonban itt nem vállalkozhatunk. Azt viszont felvetjük, hogy az innovációval, illetve a regionális fejlesztéssel kapcsolatos szakirodalom egy része is ellentmondásosan kezeli a kérdést. A társadalmi kontextus jelenségeinek magyarázatát gyakran pusztán a történelmi múltban keresik, ami természetesen meghatározó tényező, ugyanakkor tisztában kell lennünk azzal a ténnyel, hogy számos dolog a rendszerváltást követően romlott el (Tóth 2010, 283). Ez arra hívja fel a figyelmet, hogy a nyugati mintáktól való eltérésünket nem lehet egyszerűen a piacgazdaságra való áttérés óta eltelt rövid idővel megmagyarázni, és túlzottan leegyszerűsítő az a hit is, miszerint a most még hiányzó dolgok majd automatikusan kifejlődnek.

Összegzés

A téma tárgyalásakor el kellene kerülni az „alulszocializálás” és a „túlszocializálás” csapdáit is, vagyis nem célravezető teljesen kizárni a társadalmi tényezők hatásának figyelembevételét, de ugyanígy félrevezető azokat valamiféle önálló étellel rendelkező determinisztikus strukturális kényszerként látni és láttatni. Mindkét szemlélet világosan megjelenik az innovációs szakemberek szociális reprezentációiban is. Felmerülhet azonban az is, hogy ezek a reprezentációk talán éppen az alapjukat jelentő tudományos elméletek lenyomatai. Ugyan a tanulmányban végig azt állítottuk, hogy a társadalmi kontextusnak az innovációs folyamatokra gyakorolt hatását az

innovációval foglalkozó tudományos elméletek hangsúlyozzák. Ez így is van, de kérdéses, hogy vajon az egyes munkák miképpen is tárgyalják azokat. Előfordulhat ugyanis, hogy közhelyszerűen használt, „kötelezően említendő” elemként megjelenített, kiüresedett fogalommal degradálódik a „társadalmi környezet” kérdése, minden további lényegi magyarázat nélkül. Azonban az innovációs irodalomnak ebből a szempontból való vizsgálata már csak egy következő kutatás témája lehet.

Irodalom

- Adam, F. (2011): Is Social Capital Still Relevant for Regional Innovation Capacity? In: Adam, F. – Westlund, H. (eds.): *Socio-Cultural Dimensions of Innovation Performance*. Ljubljana, IRSA. 59-81.p.
- Aldridge, S. – Halpern, D. – Fitzpatrick, S. (2002): *Social Capital. A Discussion Paper*. London, Performance and Innovation Unit, Admiralty Arch.
- Bodor Ákos (2013): Mivel van baj? A társadalmi kontextus megjelenése az innovációs szakemberek problémaérzékelésében. In: Gál Zoltán (szerk.): *Innovációbarát kormányzás Magyarországon. A regionális innovációs fejlesztéspolitika kihívásai*. Pécs, MTA KRTK RKI. 127-143.o.
- Cooke, P. (1998): Introduction. Origins of the concept. In: Cooke, P.- Braczyk, H.J. - Heidenreich, M. (eds.): *Regional Innovation Systems. The Role of Governance in a Globalized World*. London, UCL Press. 2-26.p.
- Csepeli György - Örkény Antal – Székelyi Mária – Barna Ildikó (2004): Bizalom és gyanakvás. Szociálpszichológiai akadályok a piacgazdasághoz vezető úton Kelet-Európában. *Szociológiai Szemle*. 14.1. 3-35. o.
- Csizmadia Z. (2008): Kapcsolathálózatok és társadalmi tőkék: a társadalmi viszonyok felértékelődése a szociológia legújabb szakaszában. In: Némedi Dénes (szerk.): *Modern szociológiai paradigmák*. Budapest, Napvilág. 265-321.o.
- Csizmadia Zoltán (2009): *Együttműködés és újítóképesség. Kapcsolati hálózatok és innovációs rendszerek innovációs sajátosságai*. Budapest, Napvilág.
- Keller Tamás (2010): Magyarország a világ értékterképén. In: Kolosi Tamás – Tóth István György (szerk.): *Társadalmi riport. 2010*. Budapest, Társ. 227-253.o.
- László János (1999): *Társas tudás, elbeszélés, identitás*. Budapest, Scientia Humana/Kairosz.
- Lengyel Imre (2010): *Regionális gazdaságfejlesztés*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Lundvall, B.A. – Johnson, B. – Andersen S. E. – Dalum, B. (2002): National system of production, innovation and competence building. *Research Policy*. 31.2. 213-231.p.
- Moscovici, S. (2002): *Társadalom-lélektan*. Budapest, Osiris.
- North, D. C. (1990): *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Orbán Annamária - Szántó Zoltán (2005): Társadalmi tőke. *Erdélyi Társadalom*. 3.2. 55-70.o.
- Rothwell, R. (1994): Towards the fifth generation innovation process. *International Marketing Review*. 11.1. 7-31.p.
- Tóth István György (2009): *Bizalomhiány, normazavarok, igazságtalanságérzet és paternalizmus a magyar társadalom értékstruktúrájában*. Budapest, TÁRKI.

- Tóth István György (2010): A társadalmi kohézió elemei: a bizalom, normakövetés, igazságosság és felelősségérzet – lennének...In: Kolosi Tamás – Tóth István György (szerk.): *Társadalmi riport. 2010*. Budapest, Társ. 254-287.o.
- Vas Zsófia – Bajmóczy Zoltán (2012): Az innovációs rendszerek 25 éve. *Közgazdasági Szemle*. 59. 11.1233-1256.o.

Social Capital and Innovation Policy

Fostering of innovation is recently a favored issue in development policies. Therefore governments support and/or create national/regional innovation systems. In the post-socialist countries the organizational structure of innovations systems were established in a top-down way by means of policy development tools. Specific scientific ideas are traceable behind these development activities: the theoretical conception of innovation system has its roots in institutional and evolutionary economics. The success of innovation process in this paradigm principally depends on the quality and quantity of interactions between different types of actors. The key actors beside the enterprises are the universities, different agencies, nongovernmental organizations and research institutions. Cooperation and networking between them are essential requirements. There are so called “bridging” organizations established for the purpose of facilitating cooperation between actors.

Nevertheless, functioning of the whole society has a significant impact on the quality and quantity of cooperation in the innovation system. This recognition is also an inherent part of the scholarly thinking about innovation systems. Social factors are referred to in innovation literature usually in form of values, norms, beliefs or traditions. They are often labeled as informal institutions.

One of our research purposes was to answer how social factors appear in the knowledge of innovation experts. The unfavorable characteristics of certain social factors in Hungary give a great importance of this question. According to many comparative international researches certain values, attitudes and motivations revealed in Hungarian society are in contrary to the ones required in the innovation process. These are, among other things, the level of generalized trust and institutional trust, attribute the success, paternalistic and rule-breaking attitudes. Distrust in other people and in public institutions is a strong barrier of cooperation in innovation systems. Furthermore, majority of Hungarians think that networks are tools for reaching unfair personal benefits rather than reaching public good. So we can state that significant preconditions of network cooperation are lacking in Hungary. If innovation experts possess information regarding to the above-mentioned problem they should consider values and attitudes as serious sources of problems.

Summing up our results we found a paradoxical situation. While, the role of social-cultural factors is stressed in scientific literature of innovation, it does not seem to be important for the experts. The unfavorable characteristics of social-cultural factors in Hungary make this paradoxical situation even more interesting.